

Recenze

Jelínek, J., Trestní odpovědnost právnických osob, 1. vydání: LINDE Praha, a. s., 2007, vázané, 270 stran, cena 398 Kč.

Jde o prvou a dosud jedinou monografii, věnovanou této problematice v české literatuře. Autor, profesor trestního práva a vedoucí katedry trestního práva na pražské právnické fakultě a na právnické fakultě v Olomouci, pojednává o této relativně nové látce, která se po prvé u nás objevila po r. 1989. V předmluvě konstatuje, že *zavedení trestní odpovědnosti právnických osob je průlomem do integrity ustáleného klasického systému trestní odpovědnosti* a jako každý podstatný zásah do nějakého systému může způsobit jeho oslabení, nestabilitu nebo dokonce zhroucení. K trestné činnosti v hospodářské oblasti dochází ovšem nejčastěji právě při činnosti právnických osob. Výzkum otázek jejich trestní odpovědnosti se tak stává otázkou aktuální i v našich poměrech. Je však známo, že vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, připravený v roce 2004, byl již v prvním čtení v Poslanecké sněmovně Parlamentu zamítnut na základě četných připomínek poslanců. Mj. i vzhledem k tomuto prvému legislativnímu neúspěchu „bude nutné se vypořádat s geometricky narůstající řadou otázek, jež mohou při aplikaci zákonů týkajících se trestní odpovědnosti právnických osob vyvstat,“ uvádí autor a provádí to na základě podrobného rozboru mezinárodních dokumentů, dostupné zahraniční literatury (zejména anglické, německé, polské a ruské) i na podkladě prací domácích autorů, obsažených především v časopiseckých statích.

Práce je rozvržena do pěti kapitol. Prvá vymezuje **samotný pojem trestní odpovědnosti právnických osob**, která je ovšem jen jedním z možných způsobů řešení jejich deliktů odpovědnosti prostředky veřejného práva. V současné době je v té či oné podobě zavedena trestní odpovědnost právnických osob v podstatné většině zemí Evropské unie a dále ještě ve Švýcarsku, Chorvatsku, Norsku a na Islandu. Rozsáhlá diskuse o této problematice se vede též např. v Rusku, jak to vyplývá z četných odborných pramenů, na něž autor upozorňuje. Ve střední Evropě nalézáme tři státy, v nichž trestní odpovědnost právnických osob dosud nebyla zavedena – jde o Českou republiku, Slovenskou republiku a Německo. Trestní právo zde vychází z tradiční koncepce založené na individuální trestní odpovědnosti fyzické osoby. V ČR ani v nové verzi trestního zákona schváleného Parlamentem v r. 2008 s účinností od 1. 1. 2010 není o trestní odpovědnosti právnických osob žádná zmínka, přičemž ovšem tento problém a jeho regulace prostředky veřejného práva zůstává i nadále aktuální. Kromě informací o přístupu k řešení dané problematiky v jednotlivých státech uvádí autor různá hlediska a různé souvislosti týkající se trestní odpovědnosti právnických osob, přičemž kapitola je zároveň jakýmsi uvedením do problematiky na základě zahraničních i domácích pramenů.

Druhá kapitola nadepsaná „**Potřebujeme trestní odpovědnost právnických osob?**“, shrnuje argumenty pro naznačenou úpravu i proti jejímu zavedení. Podle autora lze zjednodušeně říci, že odpůrci zavedení trestní odpovědnosti zastávají stanoviska právně dogmatická, zatímco zastánci této odpovědnosti jsou spíše pragmatiky. Cílem kapitoly je poukázat na nejzávažnější teoretické i praktické problémy, spojené s jejím nadpisem.

Mezinárodním právním nástrojům trestní odpovědnosti právnických osob je věnována kapitola třetí. V posledních letech v řadě mezinárodních dokumentů sílí tendence k efektivnímu postihování deliktního jednání právnických osob a sílí přesvědčení, že dosavadní právní nástroje nejsou dostatečně účinné. Proto se v těchto dokumentech objevuje požadavek, aby státy svým vnitrostátním právem právnické osoby za jejich protiprávní jednání sankcionovaly. Jednotlivé oddíly kapitoly mají tyto nadpisy: Přehled právních aktů upravujících odpovědnost právnických osob, Úprava odpovědnosti právnických osob v jednotlivých právních aktech, Problematika trestní odpovědnosti právnických osob v projektu Corpus juris.

Rozbor sankcionování právnických osob obsahuje kapitola čtvrtá. Vyskytují se dva modely sankcionování: v prvním jsou přípustné peněžité tresty, v druhém je obsažena širší paleta sankcí. Příkladem druhého modelu může být Francie, která upravuje celkem 11 sankcí od nejtěžších (rozpuštění právnické osoby), přes peněžitou sankci ve výši pětinasobku peněžitého trestu, až po zveřejnění odsuzujícího rozsudku. Patří sem též zákaz činnosti v jedné či více oblastech působení na určitou dobu či s trvalým zákazem, soudní dohled na dobu až pěti let (uzavření jednoho či několika zařízení podniku, vyloučení z obchodu na veřejných trzích, zabavení věci, která sloužila nebo byla takto získána apod.). Větší počet sankcí obsahovala též zamítnutá osnova českého zákona o trestní odpovědnosti právnických osob (zrušení právnické osoby, propadnutí majetku, propadnutí věci, peněžitý trest, zákaz činnosti, zákaz účasti v zadávacím řízení u veřejných zakázek a ve veřejné soutěži, zákaz přijímat dotace a subvence, zveřejnění rozsudku).

Závěrečná, pátá, kapitola nazvaná „**Pohledy k sousedům**“, obsahuje podrobné výklady o úpravě slovenské, polské, německé a rakouské s odkazy na poměrně obsáhlou literaturu a judikaturu.

V závěrečné části autor konstatuje, že trestní odpovědnost právnických osob je jednou z nejspornějších otázek teorie trestního práva. Je proto žádoucí věnovat jí soustavnou pozornost. K tomu vedou i mezinárodní požadavky a doporučení, aby právnickým osobám byly ukládány „účinné, přiměřené a odstrašující sankce“. Téma má mnoho rovin a výkladů. Otázky lze rozdělit

v podstatě do čtyř skupin: Prvá otázka je, zda skutečně potřebujeme pravou trestní odpovědnost právnických osob, druhá zahrnuje kriminologické souvislosti, třetí problematiku konkrétní trestní odpovědnosti; relativně samostatnou skupinu tvoří problematika procesní.

Autor připomíná, že trestní odpovědnost právnických osob je zažitým institutem v angloamerickém právním okruhu. Žijeme v době, kdy ovlivňování jednotlivých právních řádů je přirozeným procesem, aniž je ovšem žádoucí mechanické přebírání institutu z jednoho právního řádu do jiného. V ČR je absence odpovědnosti právnických osoby pocítována stále zřetelněji jako dluh české legislativy. V rámci kontinentálního právního okruhu lze rozlišovat tři možné koncepce; a) Pravou trestní odpovědnost právnických osob (buď v tr. zákoně nebo ve zvláštním právním předpise); tento způsob zvolila většina států EU. b) Nepravou trestní odpovědnost (možnost trestněprávní sankce v trestním řízení vedeném proti fyzické osobě /příkladem je Španělsko/); c) Regulace prostředky administrativněprávními (příklad: Německo). Autor nedospívá k definitivnímu závěru. Poukazuje na to, že v podstatě přichází v úvahu buď řešení pravé trestní odpovědnosti právnických osob nebo řešení zachovávající individuální trestní odpovědnost fyzické osoby a postih právnické osoby prostředky správního práva. Při úvahách o případném zavedení pravé trestní odpovědnosti doporučuje jen určitou výšeč právnických osob, a zvolit užší, taxativní výčet trestných činů při uvažování o co nejširším okruhu trestněprávních sankcí.

Monografie obsahuje v příloze vládní návrh osnovy českého zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s důvodovou zprávou, bohatý seznam domácí i zahraniční literatury a shrnutí v anglickém a německém jazyce. Pro způsob zpracování a komplexní analýzu představuje významný pramen ke studiu praktických i teoretických otázek trestní odpovědnosti právnických osob se zaměřením nejen na samotné trestní právo, ale i na širší oblast práva obchodního, občanského a administrativního. To tím spíše, že – jak uvedeno – jde o první a jediný domácí pramen, zabývající se danou problematikou ve všech souvislostech.

(JUDr. Václav Mandák, CSc.)